

Тетяна ПУЛІНА

КЛАСИФІКАЦІЯ КЛАСТЕРНИХ ОБ'ЄДНАНЬ ПІДПРИЄМСТВ

Досліджено відомі підходи до класифікації кластерних об'єднань підприємств, проведено порівняльний аналіз класифікації кластерних об'єднань підприємств, запропоновано авторській підхід щодо класифікації кластерних об'єднань підприємств.

Актуальність проблеми. У світовій економіці існує багато підходів щодо класифікації кластерів, але універсального підходу, який враховує всі особливості створення та функціонування кластерних об'єднань підприємств, досі не існує. Це пояснюється тим, що кластерні об'єднання підприємств залежно від складу їхніх компонентів, взаємозв'язків виробництв, напрямків спеціалізації відрізняються за своєю структурою, масштабами діяльності, видами продукції тощо. Кластери можуть охоплювати як невелику кількість (10–15 компаній), так і значну і розгалужену мережу підприємницьких структур різних галузей (до 6–7 тисяч компаній), як це відбувається іноді в Індії або в Китаї. Часто ініціатором і центром формування кластерів виступають університети або кластери науково-дослідних структур та наукових установ [1].

Структура кластерних об'єднань підприємств формується під впливом ресурсної бази, забезпеченості підприємств робочою силою, рівня розвитку спеціалізації, концентрації виробництва, розвитку науково-економічних і виробничо-технологічних зв'язків між різними виробництвами і галузями та багатьох інших факторів.

Аналіз останніх наукових досліджень. Дослідженню класифікації кластерних об'єднань підприємств присвячені наукові праці вітчизняних та зарубіжних дослідників, серед яких А. І. Бірюков, Ю. Л. Владимиров, Я. Дрожджал, І. Міткалік, М. Портер, С. І. Соколенко, В. П. Третьяк, Т. В. Цихан. В наукових розробках цих авторів узагальнюється світовий досвід класифікації кластерних об'єднань підприємств, проте окремі аспекти даної проблематики залишаються ще недостатньо досліджені, що зумовлено великою кількістю та різноманітністю кластерів.

Постановка завдання. Мета статті – класифікація кластерних об'єднань підприємств та визначення напрямків розвитку кластерів.

Викладання основного матеріалу. Кластерні об'єднання підприємств у ринковій економіці виникають не випадково, а відповідно до об'єктивних вимог. На сьогодні в Україні існують великі господарські системи, які відповідають формальним ознакам кластеру. Масштаб їхньої діяльності дає змогу активно впливати на стан регіональної економіки, багато в чому визначаючи напрямки її подальшого розвитку.

Головною умовою виникнення кластерних об'єднань підприємств є необхідність забезпечення виробничо-технічного розвитку підприємств і науково-дослідних ор-

ганізацій, що мають загальні інтереси в технологічній взаємодії щодо створення нової продукції й освоєння нових технологій.

Розглянемо відомі в світовій практиці підходи щодо класифікації кластерів. Згідно з кодами загальної галузевої класифікації економічної діяльності ЄС ідентифікація кластера ведеться за видом продукції і послуг (табл. 1) [2, с. 93].

Таблиця 1

Перелік загальних кластерів відповідно
до прийнятої міжнародної кластерної класифікації

№ групи кластерів	Галузь	№ групи кластерів	Галузь
0	Інші	20	Виробництво та передача енергії
1	Будівельні матеріали	21	Видавництво та друк
2	Виробництво металу	22	Обладнання зв'язку
3	Лісова продукція	23	Авіакосмічні двигуни
4	Нафта і газ	24	Авіакосмічні апарати і оборона
5	Хімічна продукція	25	Сільськогосподарська продукція
6	Пластики	26	Продукти
7	Інформаційні технології	27	Рибальство та рибні продукти
8	Створення освіти і знань	28	Будівельна арматура, обладнання та послуги
9	Важке машинобудування	29	Освітлювальне та електричне обладнання
10	Фінансові служби	30	Меблі
11	Збірні конструкції	31	Товари для спорту, відпочинку і дитячі товари
12	Виробничі технології	32	Текстиль
13	Аналітичні прилади	33	Одяг
14	Велике будівництво	34	Продукція із шкіри
15	Ділові служби	35	Взуття
16	Служби розподілу	36	Медичні пристрої
17	Автомобільна промисловість	37	Біофармацевтичні препарати
18	Продукція, привідна від двигуна	38	Тютюн
19	Перевезення і логістика	39	Ювелірні вироби і дорогоцінні метали
20	Виробництво та передача енергії	40	Розваги

Ю. Л. Владимиров, В. П. Третяк пропонують виділяти два типи кластерів за продуктовим критерієм. Згідно з продуктовим критерієм кластери підприємств можуть бути розділені на ті, які надають промислову продукцію, і ті, які пропонують послуги [3].

Класифікація, запропонована представниками Токійського інституту технологій С. Carvaja і С. Watanabe, заснована на поділі кластерів на два основних типи: індустріальний і інтелектуальний. Якщо продукція традиційна, то підприємства, які її виготовляють, відносять до розряду індустріальних кластерів. Інтелектуальні кластери, адаптовані до сприйнятливості знань, утворюються навколо відомих університетських або дослідницьких центрів [4].

Наступна класифікація з розряду індустріальних кластерів підприємств наводиться D. Healy і G. Weiss [5] відповідно до відмінностей у структурі взаємозв'язків. Розрізняються структури кластерів підприємств, які:

- утворилися в результаті оптимізації ефективності;
- засновані на пов'язаності ринків;
- засновані на поділі виробничих процесів;
- засновані на загальних технологіях і продуктової лінійки;
- засновані на системних взаємозв'язках;
- засновані на контролі над збутом (дистрибуції);
- засновані на унікальних властивостях компаній.

Ця класифікація цікава тим, що автори спробували врахувати особливості діяльності кластерів підприємств на різних етапах проходження продукту в рамках Портерівського ланцюжка цінностей [6].

Польські дослідники Я. Дрожджал і І. Міткालік пропонують такі критерії класифікації (табл. 2) [7].

Таблиця 2

Типологія кластерів	
Критерій класифікації	Типи кластерів
Стадії розвитку	Класифікація аналогічна теорії циклу життя продукту Вернона (1966 р.).
Здатність до моделювання місць роботи	Кластери із зростаючим і стабільним працевлаштуванням.
Територіальний радіус дії кластера	Залежно від місцезнаходження взаємозв'язаних суб'єктів, що входять у кластер.
Кількість горизонтальних зв'язків в у секторі	Кластери: вузькі або широкі (диверсифіковані, зв'язані).
Кількість стадій виробничого процесу	Глибокі кластери, що охоплюють всі етапи виробничого ланцюга; дрібні кластери.
Конкурентна позиція	Кластери як світові, національні або регіональні лідери. Кластери, що мають середню або слабку конкурентну спроможність.
Значення технологій	Кластери високих (нано-), середніх або низьких технологій. Кластери високо- або низькоінноваційні.

Кластери можуть утворюватися як всередині однієї галузі, так і на їхньому стику. Міжгалузеві кластери найбільш поширені. Вони утворюються в результаті тісного взаємозв'язку галузей регіону. Покупці і виробники продукції різних галузей пов'язані за ланцюжком створення доданої вартості і відображають можливість синергетичного ефекту при поглибленні їхніх партнерських відносин. Тісний зв'язок між ними закладає умови для формування кластерних структур на стику галузей. Міжгалузевий підхід є найпоширенішим у виявленні та аналізі кластерних структур в економіці. Прикладом тому служать розроблені фінськими фахівцями галузеві матриці "витрати–випуск" виявлення кластерів.

На особливу увагу заслуговує поділ кластерів за типом технологічного укладу, тому що визначальним чинником розвитку економіки і суспільства загалом є технологічний спосіб виробництва (табл. 3). Технологічний уклад – група технологічних сукупностей, що функціонують на основі подібних науково-технічних принципів.

Таблиця 3
Структура обсягу реалізованої продукції промисловості за технологічним рівнем виробництва, % [8]

Технологічний уклад	2001		2002		2003		2004		2005		2006		2007		2008	
	млн. грн.	% до підсумку	млн. грн.	% до підсумку	млн. грн.	% до підсумку	млн. грн.	% до підсумку	млн. грн.	% до підсумку	млн. грн.	% до підсумку	млн. грн.	% до підсумку	млн. грн.	% до підсумку
Промисловість	210842,7	100	229634,4	100	289117,3	100	400757,1	100	468562,6	100	551729	100	717076,7	100	917035,5	100
	20549	9,7	19642,2	8,5	22127,4	7,6	29059	7,1	38867,1	8,2	45077,4	8,1	56348,6	7,7	85755,4	9,2
Тізьки	38045,7	18,0	41859,5	18,1	57871,1	19,8	93410,7	22,7	103331,4	21,8	120660,5	21,6	157450,5	21,6	202034,6	21,7
	52250,8	24,8	54552,3	23,5	59083,6	20,2	65430,2	15,9	74615,6	15,7	101185,3	18,1	130565,4	17,9	162813,7	17,5
Середні	110845,5	52,5	116054,0	50,1	139082,1	47,5	187899,9	45,8	216814,1	45,7	266923,2	47,8	344364,5	47,3	450603,7	48,5
	34905,4	16,5	39160,3	16,9	49234,6	16,8	63387,4	15,4	76329,1	16,1	85822	15,4	109959,9	15,1	139892,4	15,1
Високі	3049,1	1,4	3208,2	1,4	3803,2	1,3	4668,4	1,1	5014,2	1,1	6127,7	1,1	7034,1	1,0	8201,5	0,9
	5025,5	2,4	5713	2,5	7210,2	2,5	9888	2,4	11617,2	2,4	13490,6	2,4	16788	2,3	20539,3	2,2
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	10226,3	4,8	15632	6,7	21371,8	7,3	36346,1	8,9	44030	9,3	43895,5	7,9	52527,7	7,2	66135,2	7,1
	12598,9	6,0	13297,6	5,7	18519,7	6,3	24948,7	6,1	30161,6	6,4	35249,7	6,3	43911,4	6,0	55576,4	6,0
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	5710,3	2,7	6198,5	2,7	7653,1	2,6	10498	2,6	13530,1	2,9	18351,5	3,3	27464,5	3,8	34314,6	3,7
	21523,1	10,2	24492,2	10,6	35133,1	12,0	53569,3	13,0	59668,1	12,6	68730,6	12,3	96339,9	13,5	121780,4	13,1
Машинобудування	1426	0,7	1713,8	0,7	2264,1	0,8	2998	0,7	3719,4	0,8	4454,6	0,8	5796,4	0,8	6786,6	0,7
	94464,6	44,8	109415,6	47,2	145189,8	49,6	206303,9	50,2	244069,7	51,4	276122,2	49,4	361821,9	49,7	453226,4	48,8
Інші галузі промисловості	5647,9	2,7	6189,7	2,7	8352,2	2,9	16437,2	4,0	13530,5	2,9	15510,3	2,8	21216,5	2,9	25580,5	2,8
	5647,9	2,7	6189,7	2,7	8352,2	2,9	16437,2	4,0	13530,5	2,9	15510,3	2,8	21216,5	2,9	25580,5	2,8
Виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	5647,9	2,7	6189,7	2,7	8352,2	2,9	16437,2	4,0	13530,5	2,9	15510,3	2,8	21216,5	2,9	25580,5	2,8
Разом 5 уклад	5647,9	2,7	6189,7	2,7	8352,2	2,9	16437,2	4,0	13530,5	2,9	15510,3	2,8	21216,5	2,9	25580,5	2,8

Технологічний уклад характеризується ядром, головним фактором, організаційно-економічним механізмом регулювання. Виділяються п'ять технологічних укладів. В економічно розвинутих країнах йде інтенсивний перерозподіл ресурсів з четвертого в п'ятий технологічний уклад. В Україні п'ятий технологічний уклад набув меншого поширення.

Якщо аналізувати з цієї точки зору і з'ясувати чи забезпечують вкладені в економіку України інвестиції пріоритетний розвиток вищих технологічних укладів, то відповідь виявиться негативною.

За даними табл. 3 підприємства третього технологічного укладу в 2008 р. у структурі обсягу реалізованої продукції промисловості становили 49,1% від загального обсягу продукції промисловості, а їхня частка в інвестиціях в основний капітал – 49%. До третього технологічного укладу належать такі види виробничої діяльності: металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів, виробництво електроенергії, газу і води.

І навпаки, підприємства четвертого, вищого технологічного укладу проводять 23,7% продукції, а їхня частка в інвестиціях – 20%. З тієї частки інвестицій, яка безпосередньо спрямована на вдосконалення техніки і технології виробництва, на частку підприємств третього технологічного укладу припадає 83% капіталовкладень, а четвертого – тільки 10%. До четвертого технологічного укладу належать такі види виробничої діяльності: харчова промисловість, легка промисловість, деревообробна і целюлозно-паперова промисловість, хімічна і нафтохімічна промисловість, виробництво інших неметалевих мінеральних виробів, виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення, машинобудування.

Відповідно на п'ятий технологічний уклад припадає 2,5% інвестицій в основний капітал (виробництво електричного і електронного устаткування, виробництво повітряних і космічних літальних апаратів тощо).

В Україні фактично формуються пріоритети, які суперечать тим, що розвиваються у світі. Водночас аналізуючи статистику доданої вартості за галузями, тобто того фінансового ресурсу, за рахунок якого відбувається економічне зростання у зіставленні з іншими країнами-лідерами технологічного прогресу, бачимо, що за всіма зазначеними галузями, за винятком аерокосмічної, Україна відстає, а домінує лише в тих галузях, які належать до 3-го та 4-го технологічних укладів. Тобто ми отримуємо сьогодні фінансові ресурси переважно за рахунок розвитку технологій, закладених у 3-му та 4-му технологічних укладах, що теж є загрозливою тенденцією. Особливо це важливо, якщо враховувати, що за джерелами фінансування інвестицій найбільшу питому вагу – 56,7% у 2008 р. – мали власні кошти підприємств [8].

Нерідко центром формування кластерів є університети або групи науково-дослідних структур і проектних установ. Різні кластери мають неоднаковий ступінь взаємодії між фірмами, які входять до них. Форми такої взаємодії варіюються від порівняно простих мережевого типу асоціацій до складних, багаторівневих кооперативно-конкурентних утворень. Формування кластерів можливе як в умовах великомасштабної, так і невеликої за обсягами економіки. Кластери формуються не тільки в умовах промислово розвинених держав, а й у тих країнах, які ще розвиваються. Вони виникають на національному, регіональному і муніципальному рівнях. У деяких кластерах спостерігається паралельна наявність високих технологій

У методичці С. І. Соколенко при класифікації кластерів використовуються такі терміни, як:

- конкурентні кластери (автомобільний у Детройті, моди у Парижі, квітів в Амстердамі та інші);

- стратегічні кластери (невеликі, але життєво важливі для розвитку конкретних регіонів, наприклад, кластери з розробки програмних продуктів в Індії або виведення особливих порід великої рогатої худоби в Новій Зеландії);
- виникаючі (з високими темпами зростання, наприклад, біотехнологічні чи media в Австрії);
- потенційні (з високим рівнем компетенції, що може бути використана для економічного розвитку, наприклад, у галузі технологій із захисту навколишнього середовища у Фінляндії);
- зрілі (з низьким рівнем працевлаштування або за його відсутністю, наприклад, швейні чи меблеві кластери);
- стабілізуючі (такі, що підвищують рівень диверсифікованості економіки, наприклад, туристичні або пов'язані з наданням ділових послуг) кластери [1].

Для виділення загальних властивостей і параметрів кластерів та подальшого формування концептуального підходу до практичного використання кластерного механізму в роботі А. І. Бірюкова уточнена їхня класифікація за такими критеріями:

- ступенем однорідності (концентрації на основному бізнесі): галузевий кластер, коли всі підприємства мають подібний головний бізнес; міжгалузевий кластер, коли складно чітко визначити основну сферу діяльності;
- ступенем організаційно-економічної пов'язаності: група взаємодіючих підприємств, складова єдиних технологічних ланцюгів, що має єдиний орган управління; група конкуруючих між собою підприємств;
- ступенем участі центрів генерації інновацій: генеруючі інновації (кластер формується на базі наукових центрів та університетів – центри генерації інновацій належать окремим підприємствам); негенеруючі інновації – центри генерації інновацій у межах кластера відсутні;
- ступенем зрілості: зароджуються кластери; сформувалися (зрілі) кластери; кластери в стадії розпаду (кризи);
- масштабом: кластер національний, регіональний і галузевий;
- спеціалізацією: кластер продуктовий (впровадження інновацій, пов'язаних зі змінами в продукції, що дають змогу збільшити обсяг продажів і зміцнити конкурентні переваги підприємств), технологічний (реалізація нових методів і технологій організації виробництва), нетехнологічний (використання нових фінансових інструментів, форм управління підприємствами, методів впливу на покупців, навчання персоналу тощо) [9].

За основними формами інтеграції підприємств у складі кластеру виділяють горизонтальну і вертикальну інтеграцію цих підприємств.

Горизонтальна інтеграція характеризується тим, що під єдиний контроль активної фірми підпадає одне або кілька підприємств, що випускають однорідну продукцію або мають однотипні стадії технологічного ланцюжка. Часто такі структури нагадують картель, оскільки об'єднуються підприємства, що укладають угоди про ціну, обсяг товару, що виробляється, розподіл ринку збуту, часто прагнучи монополізувати ринок окремих товарів. З цієї причини горизонтальні об'єднання перебувають під суворим контролем державних органів з антимонопольної політики.

Вертикальна інтеграція здійснюється при об'єднанні компаній, що виробляють сировину, здійснюють переробку і часто самостійно реалізують її на ринку споживачеві. Це дає змогу припустити, що, на відміну від горизонтальної структури, в новій галузевій освіті теж встановлюється контроль над власністю підприємства або його поведінкою з тією лише відмінністю, що об'єднані підприємства належать до різних стадій технологічного ланцюжка [10].

За типами організаційної структури кластери визначаються відносинами власності в групі, зв'язками капіталу між її учасниками, сукупністю договірних і неформальних взаємних зобов'язань, цілями створення і напрямками розвитку. Можливі "м'які" (консорціум, асоціація, союз) і "тверді" (холдингового типу) варіанти організаційної структури кластерних об'єднань підприємств.

Проте у відомих дослідженнях практично не розглядаються підходи до класифікації кластерних об'єднань на основі сировинно-ресурсного підходу та підходу за ознакою спеціалізації виробництва. Як відомо, сировинні ресурси поділяються на мінеральні та натуральні. До мінеральної сировини відносять паливно-енергетичну (нафту, природний газ, вугілля, уран), гірничо-хімічну (руди, природну сірку тощо) сировину. До мінеральної сировини також відносять сировину для виробництва будівельних матеріалів (глина, пісок). До натуральної сировини відносять: природні декоративні матеріали, сільськогосподарські продукти, лікарські рослини, продукти скотарства, бджільництва, лісової та рибної промисловості тощо.

За ознакою спеціалізації виробництва можливо виділити три типи кластерних об'єднань підприємств: кластери добувної промисловості, обробної промисловості та кластери змішаного типу (видобуток і обробка). Кластери добувної промисловості формуються в районах видобутку вугілля, нафти, газу, руд чорних і кольорових металів, гірничохімічної сировини. Кластери обробної промисловості охоплюють такі основні типи виробничих процесів у групах галузей: металургія, металургія-машинобудування; металургія-хімія; металургія-машинобудування-хімія; нафтохімія; хімія, машинобудування; машинобудування-хімія; машинобудування-текстильна промисловість; машинобудування-хімія-текстильна промисловість; текстильна промисловість.

Таким чином, кластерні об'єднання можна класифікувати за такими ознаками (табл. 4).

За стадією розвитку кластери поділяються на:

- ембріональний;
- розвинений;
- зрілий.

За технологічною ознакою і характером виробничих зв'язків: горизонтально інтегровані кластери, вертикально інтегровані кластери і диверсифіковані утворення (конгломерати).

Горизонтально інтегровані кластери – це кластери, в яких підприємства-учасники здійснюють виробництво на тих самих стадіях або роблять ту саму продукцію. Вертикально інтегровані кластери – це об'єднання, в яких підприємства-учасники випускають один вид виробу, беручи участь у його виробництві на різних стадіях. Диверсифіковані утворення (конгломерати) – кластери, до складу яких включені безпосередньо не пов'язані між собою виробництва.

За територіальною ознакою кластери поділяються на: регіональні кластери, міжрегіональні, транснаціональні або міжнародні фінансово-промислові кластери.

За ознакою легітимності функціонування діють формальні (офіційно зареєстровані) і неформальні кластери, що не мають офіційного статусу.

За засобом створення розділяють кластери, сформовані за рішенням органів влади або сформовані в ініціативному порядку.

За організаційною структурою існують "м'які" (консорціум, асоціація, союз) і "тверді" (холдинги, концерни, трести) форми. "М'які" форми дають змогу вести спільну діяльність при збереженні засновниками юридичної і господарської самостійності. "Тверді" мають ряд обмежень.

Таблиця 4

Класифікаційні ознаки кластерних об'єднань підприємств

Класифікаційна ознака	Вид кластерів
За етапом життєвого циклу	Ембріональний; розвинений; зрілий.
За технологічною ознакою і характером виробничих зв'язків	Горизонтально інтегровані; вертикально інтегровані; диверсифіковані утворення (конгломерати).
За територіальною ознакою	Регіональні; міжрегіональні; транснаціональні або міжнародні.
За ознакою легітимності функціонування	Формальні (офіційно зареєстровані); неформальні.
За способом створення	Сформовані за рішенням органів влади; сформовані в ініціативному порядку.
За організаційною структурою	"М'які"; "тверді".
За галузевою ознакою	Кластери у хімічній, нафтохімічній промисловості, у будівництві, у виробництві сільськогосподарської продукції, у чорній і кольоровій металургії, в автомобілебудуванні (включаючи випуск сільськогосподарських машин і устаткування), у загальному машинобудуванні, у харчовій промисловості, у легкій промисловості, у приладобудуванні і радіоелектроніці, видобутку і переробці нафти тощо.
Залежно від величини групового обороту та розміру підприємств	Великі; середні; дрібні.
За типом сировини	З використанням мінеральної сировини; з використанням натуральної сировини.
За типом виробництва	Кластери добувної промисловості, переробної промисловості та кластери змішаного типу (видобуток і обробка).
Галузева належність членів кластеру	Міжгалузеві; галузеві.
Характеристика зв'язків	Виробничі; науково-технічні; змішані.
За рівнем технологічного укладу	Кластери II видних технологій; Кластери III середніх технологій; низькотехнологічні кластери.

За галузевою ознакою виділяють кластери у хімічній, нафтохімічній промисловості, у будівництві, виробництві сільськогосподарської продукції, у чорній і кольоровій металургії, машинобудуванні, у харчовій, легкій промисловості, у приладобудуванні і радіоелектроніці, видобутку і переробці нафти тощо.

За типами промислової сировини поділяють кластери на два типи. Підприємства першого типу організують свою діяльність за використанням мінеральної си-

ровини, а другого – засновують свою діяльність з використанням природної сировини.

За ознакою спеціалізації виробництва розподіляють кластери на: кластери добувної промисловості, переробної промисловості та кластери змішаного типу (видобуток і обробка).

До кластерів, що розрізняються за галузевою належністю, відносять:

- міжгалузеві – об'єднують підприємства різних галузей. На світовому ринку таких кластерів більшість. Як стверджував американський фахівець у галузі кластерів М. Портер, міжгалузеві кластери охоплюють значну кількість різних підприємницьких структур, важливих для конкурентної боротьби та підвищення конкурентоспроможності [3];
- галузеві – непоширений вид кластерів, що об'єднує підприємства однієї галузі з метою підвищення потужностей та обсягів виробництва.

За структурою кластерів розрізняють такі об'єкти:

- кластери, що були створенні на основі малих і середніх підприємств;
- кластери, що складаються з малих та середніх підприємств, що дає їм змогу при малих потужностях збільшити обсяги виробництва;
- кластери, що були створені на базі великих підприємств та організацій. Ядром кластеру є велике підприємство, навколо якого групуються малі та середні підприємства.

За характером зв'язків кластери поділяються на:

- виробничі, створені на базі промислових підприємств, які практично не підтримують відносин з наявними науково-дослідними організаціями;
- науково-технічні, які утворюються навколо університетів або включають їх до свого складу, у свою систему;
- змішані.

За кількістю учасників кластера розрізняють:

- кластери, які складаються з невеликої кількості учасників (до 20 членів);
- кластери, які складаються із значної кількості підприємств, організацій та установ (більше 20 членів).

За рівнем технологічного укладу поділяють кластери на: кластери високих технологій (5 та 6 технологічні уклади), кластери середніх технологій (4 уклад) та низькотехнологічні кластери.

У реальності всі ці моделі доводиться адаптувати до умов регіонів, кожен з яких по-своєму унікальний. Регіональний кластер для своєї побудови може використовувати кілька різних моделей, поєднуючи їх властивості і особливості.

Висновки. За результатами проведеного дослідження пропонуємо кластерні об'єднання підприємств класифікувати за такими ознаками: етапом життєвого циклу; технологічною ознакою і характером виробничих зв'язків; територіальною ознакою; ознакою легітимності функціонування; способом створення; організаційною структурою; галузевою ознакою; залежно від величини групового обороту та розміром підприємств кластеру; типом сировини; типом виробництва; галузевою належністю членів кластеру; характеристикою зв'язків; рівнем технологічного укладу.

Спільною метою розвитку для усіх типів кластерів є підвищення ефективності роботи бізнесу, збільшення синергетичного ефекту, розвиток регіональної конкурентоспроможності. Відповідно реалізація моделей спрямована на створення системи інститутів, що спрощують трансфер знань, які забезпечують встановлення сприятливого інвестиційного і інноваційного клімату, встановлення взаємозв'язків між наукою, виробництвом, фінансами, сектором послуг, громадськими організаціями.

Вважаємо, що створення кластерів прискорює процеси в окремо взятих галузях, веде до сплеску інновацій і зміцнює здатність конкурувати на світовому ринку.

Як напрямок подальших досліджень потрібно визначити методіку оцінювання ефективності кластерних об'єднань підприємств. Оскільки кожен регіон України має свої особливі умови, конкурентні переваги, заходи, що вживаються для створення кластеру, потрібно враховувати ці відмінності.

Література

1. Соколенко С. І. Кластери в глобальній економіці [Текст] / С. І. Соколенко – К. : Логос, 2004. – 848 с.
2. Волкова Н. Н. Промышленные кластеры Н. Н. Волкова, Т. В. Сахно. – М., АСМИ, 2005. – 270 с.
3. Владимиров Ю. Л. О классификациях кластеров предприятий [Текст] / Ю. Л. Владимиров, В. П. Третьяк // Наука. Инновации. Образование. – 2008. – № 7. – С. 72–86.
4. Carvaja C. Lessons from Japan's Clustering Behavior Engines of the Emerging Economies in Asia / C. Carvaja, C. Watanabe. – Dynamics of Manufacturing Sectors in Japan Tokyo Institute of Technology, Japan, 2004.–269 p.
5. Heany D. Integrating Strategies for Clusters of Businesses / D. Heany G. Weiss // Journal of Business Strategy. – 1983. – № 4(1). – P. 3–11.
6. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер. – М. : Междунар. отношения, 1993. – 896 с.
7. Дрождал Я. Кластер как повышение конкурентоспособности предприятий (на примере кластера "Зеленая химия" (Польша)) / Я. Дрождал, И. Миткалик // Развитие инновационных кластеров в современных условиях реструктуризации экономики : мат-лы IV Междунар. науч.-практ. конф., (Севастополь, 1–2 июня 2009 г.). – Севастополь : СТПП, 2009. – С. 112–121.
8. Статистичний щорічник України за 2008 р. / за ред. О. Г. Осауленка. – К. : Консультант, 2009. – 571 с.
9. Бирюков А. И. Формирование инновационных кластеров в высокотехнологичных отраслях промышленности (на примере ОПК России) : автореф. дис. на получение наук. степени докт. экон. наук : спец. 08.00.05 "Экономика и управление народным хозяйством" / А. И. Бирюков. – Москва. – 2007. – 20 с.
10. Цихан Т. В. Кластерная теория экономического развития / Т. В. Цихан // Теория и практика управления. – 2003. – №5. – С. 19–26.